

Güneşin Ayaklarındaki Ülke
TACİKİSTAN

Doç. Dr. FAHRİ TÜRK

Astana Yayınları

GÜNEŞİN AYAKLARINDAKİ ÜLKE

TACİKİSTAN

Doç. Dr. FAHRİ TÜRK

© Bu eserin bütün hakları saklıdır.
Yayınevinden izin alınmadan kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle
kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

1. BASKI

ISBN

978-605-9623-26-1

KAPAK TASARIM

Adalet KAHVECİOĞLU

SAYFA TASARIM

Aydın KAHVECİOĞLU

ASTANA YAYINLARI
Akademisyen Eğitim Danışmanlık
Yayıncılık Hizmetleri A.Ş
Taşkent Caddesi Cihan Apt. No: 3/13
Bahçelievler Çankaya/ Ankara
Tel: 0 312 230 04 85
Belgegeçer : 0 312 230 04 89
www.astanayayinlari.com
astanayayinlari@gmail.com

BASKI

AYDAN WEB.OFSET

GÜNEŞİN AYAKLARINDAKİ ÜLKE

TACİKİSTAN

Doç. Dr. FAHRİ TÜRK

Astana Yayınları

*Bu çalışma, Doğu Buhara'da (Tacikistan)
Türkistan Bağımsızlık Mücadelesi'nde şehit olan
Enver Paşa, Devletment Bey ve Faruk Efendi'nin aziz
hatıralarına ithaf olunur.*

İÇİNDEKİLER

Kısa Özgeçmiş (Doç. Dr. Fahri Türk).....	XIII
Kısaltmalar.....	XV
Önsöz.....	XVII

07.08.2014, Perşembe 1

Tacikistan.....	2
Şehirler.....	3
Bilim.....	6
Edebiyat.....	10
Kültür ve Sanat.....	13
Müzik.....	14

08.08.2014, Cuma 19

Yeraltı Kaynakları.....	20
Nehirler ve Göller.....	21
Hidroelektrik Santraller.....	23
Dağlar.....	25
Çevre Sorunları.....	26

09.08.2014, Cumartesi..... 29

Rusya.....	30
Çin.....	33
Amerika Birleşik Devletleri.....	37
Avrupa Birliği.....	39
İran.....	42
Türkiye.....	45

10.08.2014, Pazar	49
Duşanbe.....	50
Sokak Adları.....	51
Milli Kütüphane	52
Tacikistan Bilimler Akademisi.....	53
Tacikistan Devlet Üniversitesi	55
Tacikistan İslâm Üniversitesi	56
Şark Araştırma Merkezi	57
Tacikistan Stratejik Araştırmalar Merkezi	58
11.08.2014, Pazartesi	59
Taciklerin Tarihi	60
Samani İmparatorluğu	62
İsmail Samani.....	63
Samani İmparatorluğu'ndan Günümüze	65
İç Savaş	66
Siyasal Sistem	68
İmamali Rahman.....	70
Tacikistan Parlamentosu	71
Siyasal Partiler	72
Siyasal Hayat ve Kadınlar	73
İnsan Hakları.....	75
12.08.2014, Salı	77
Camiler.....	78
Tacikistan İslâmi Yeniden Doğuş Partisi.....	80
Seyit Abdullah Nuri	84
Muhammed Şerif Himmetzade	85
Muhiddin Kabiri.....	86

13.08.2014, Çarşamba	89
Türlere Ait İşletmeler	91
Türk Dizileri.....	91
14.08.2014, Perşembe	93
Duşanbe Türkiye Türkçesi Öğretim Merkezi	94
Türkçe ve Tacikçedeki Ortak Kelimeler	96
15.08.2014, Cuma	99
Taciklerin Türklere Bakışları	101
Tacik-Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği	103
16.08.2014, Cumartesi.....	105
Tacikler	106
Diğer Halklar.....	109
Yagnobiler.....	112
Yurtdışı Tacikler	114
Pantacikizm/Paniranizm	118
Tacikçe	121
17.08.2014, Pazar	127
Tursunzade	127
Hisar	129
20.08.2014, Çarşamba	131
Tacikistan'ın Kutsalları	132
Tacikistan'ın Kahramanları.....	133

23.08.2014, Cumartesi.....	137
Nurek.....	137
Vahş Nehri.....	138
24.08.2014, Pazar	141
Ekonomi.....	143
İşgücü Göçü	144
Yolsuzluk.....	146
Turizm	147
Eğitim Sistemi.....	148
Milli Ordu	150
25.08.2014, Pazartesi	155
Hoçent	155
Özbekler.....	158
27.08.2014, Çarşamba	163
Dağlık Bedehşan Özerk Bölgesi	164
Nasır-ı Hüsrev	169
İsmaililer	171
Ağa Han	175
Ağa Han Gelişme Ağı	176
Orta Asya Üniversitesi	178
Vahan Koridoru.....	179
29.08.2014, Cuma	183
Mevlana Yakub-i Çarhi	184
Muhammed Rüstemov Hindustani	184
Gazi Ekber Turacanzade	187
Türebeler ve Yatırlar	190

30.08.2014, Cumartesi.....	193
Kurgantepe	193
Kulap.....	194
Mir Seyit Ali Hemedânî	196
31.08.2014, Pazar	197
Hovaling.....	198
Züveyir Köyü	199
Çegan Tepesi	200
Türkistan Bağımsızlık Mücadelesi.....	202
Turan Şehitlerinin Manevi Huzurunda.....	205
Enver Paşa.....	207
Devletment Bey.....	208
Faruk Bey.....	209
FOTOĞRAFLAR	211
Seçilmiş Kaynakça	261

Kısa Özgeçmiş (Doç. Dr. Fahri Türk)

1969 yılında Sivas'ta dünyaya gelen Fahri Türk, orta öğrenimini Gürün Lisesi'nde tamamladıktan sonra Federal Almanya'ya giderek Berlin Hür Üniversitesi'nde siyaset bilimi alanında lisans ve yüksek lisans eğitimi almıştır. Daha sonra aynı üniversitede „Alman Silah Sanayiinin 1871 ve 1914 Yılları Asındaki Türkiye Ticareti – Krupp Fabrikası, Mavzer Silah Fabrikası, Alman Silah ve Barut Fabrikaları - Türk-Alman İlişkilerine Katkı“ adlı teziyle 20 Temmuz 2006 tarihinde siyaset bilimi alanında doktor unvanı almıştır. Öğrenimi ve doktora döneminde Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve İngiltere'de araştırma ve staj amaçlı akademik faaliyetlerde bulunan Fahri Türk 14 Mayıs 2007'den bu yana Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Türk, 21 Nisan 2011 tarihinde Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı tarafından “uluslararası ilişkiler doçenti” unvanı almaya layık görülmüştür. Haziran 2011'de Polonya Stettin Üniversitesi'nde “Türkiye ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkiler” üzerine seminerler veren Türk, 1 Haziran- 31 Ağustos 2012 tarihleri arasında YÖK'ün sağlamış olduğu burs kapsamında Amerika Birleşik Devletleri Indiana Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak “Orta Asya'da siyasal partiler üzerine” araştırmalar yapmıştır. Türk, daha sonra 07 Ağustos- 04 Eylül 2014 tarihleri arasında Tacikistan'da ülkenin siyasal sistemi ve Türkiye-Tacikistan ilişkileri üzerine alan araştırması yapmıştır. Son olarak 19-25 Nisan 2015 tarihleri arasında Mevlana Değişim Programı kapsamında Bakü Devlet Üniversitesi'nde “Türk Dış Politikasında Orta Asya” konusu üzerine seminerler vermiştir. Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin kurucusu ve baş-editörü olan Türk'ün çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde Türk dış politikası, Orta Asya-Türkiye ve Türk-Alman İlişkileri konularında yayımlanmış çok sayıda makalesi ve kitabı bulunmaktadır. Akademik düzeyde Almanca ve İngilizce bilen Türk, Rusçayı da iyi derecede konuşmaktadır.

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BMÖ	Birleşmiş Milletler Örgütü
BOMCA	Orta Asya Sınır Yönetimi
DDT	Dikloro Difenil Triklöretan
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
İLO	Dünya Çalışma Örgütü
KGB	Devlet Güvenlik Komitesi
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
SADUM	Orta Asya ve Kazakistan Müslümanları Ruhani Müdüriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TACIS	Bağımsız Devletler Topluluğu Teknik Yardım Programı
TİYDP	Tacikistan İslâmi Yeniden Doğuş Partisi
TÖMER	Türkçe Öğretim Merkezi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNİCEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

Önsöz

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren tıpkı Türkistan'ın diğer bölgeleri gibi günümüzde Tacikistan topraklarını oluşturan Doğu Buhara bölgesi de peyderpey Rus Çarlığı'nın hâkimiyeti altına girmiştir. 1922 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulduktan sonra bu devletin sınırları içerisinde kalan Tacikistan 1991 yılında bağımsız bir devlet olarak dünya haritasındaki yerini almıştır. Her ne kadar Tacikistan Cumhuriyeti 1929 yılında “Tacik” adıyla tarih sahnesine çıkmış olan Tacikistan Sovyet Cumhuriyeti'nin devamı olarak görülse de Taciklerin bir millet olarak devlet kurma gelenekleri Samani İmparatorluğu'na kadar geri götürülebilmektedir. Samanilerin kurmuş oldukları bu devlet, bağımsızlıktan sonra başlayan millet inşası sürecinde ve milli tarih yazımında temel mesnet noktası olarak önemli bir rol oynamıştır. Özellikle bu devletin yükselme devri hükümdarı olan İsmail Samani, Tacik milletinin atası olarak yüceltilmiş ve tarihi bir şahsiyet olarak öne çıkarılmıştır. Bundan dolayı başta başkent Duşanbe olmak üzere Tacikistan'ın bütün önemli şehirlerinde bu hükümdarın heykelleri bulunmaktadır. Orta Asya'nın ilk Müslüman devleti olan Samaniler devrinde Buhara ve Semerkant gibi şehirler İslâm kültürünün önemli merkezleri olarak sivrilmeye başlamışlardır.

Tacikistan, Orta Asya (Türkistan) coğrafyasında yer alan diğer devletlerin aksine Tacikçe/Farsça konuşulan bir ülkedir. Tacikler her ne kadar Orta Asyalı diğer Türk halklarıyla dilsel bakımdan farklılıklar gösterebilirler de bu milletler arasında kültürel ve dini bakımlardan büyük benzerlikler bulunmaktadır. Kaldı ki Tacikçenin kelime dağarcığının yüzde otuzu Orta Asya'da konuşulan Türk dillerinde mevcut ortak kelimelerden oluşmaktadır. Farsçanın bölgede uzun bir süre ortak iletişim ve yazı dili olarak kullanılmış olması dikkate alındığında Türkler ve Tacikler arasındaki ortak kültür de-

ğerlerinin bir hayli fazla olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, bu bağlamda ünlü İslâm bilginleri olan el-Harizmi, İbn-i Sina, Mevlana ve Farabi gibi dünya bilim tarihinde derin izler bırakmış olan şahsiyetlere hem Türk halkları hem de Tacikler ortak kültürel mirastan dolayı sahip çıkmaktadırlar.

Diğer yandan Tacikistan 1991 yılında SSCB'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle birlikte bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak bu olaydan kısa bir süre sonra ülke 1992-1997 yılları arasında iç savaşın pençesine düşmüştür. Bu nedenden ötürü Tacikistan'da yaşanan geçiş dönemi sorunları diğer Orta Asya ülkelerine göre daha katmerlenmiştir. Tacikistan'da siyasal istikrar 1990'ların sonuna doğru sağlanabildiğinden haliyle bu ülkenin ekonomik ve sosyal sorunları gecikmeli olarak masaya yatırılmak durumunda kalmıştır.

Elinizde tutmuş olduğunuz bu eser, kitabın müellifinin 2012 yılından bu yana yürütmüş olduğu uzun, yorucu ve titiz bir akademik alan araştırmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Esasında bu kitabın hazırlanması akademik bakımdan üç aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşamada 2012 yılında ABD Indiana Üniversitesi'nin Bloomington yerleşkesinde mevcut olan kütüphanelerde bulunan birincil ve ikincil kaynaklar çözümlenmeye tabi tutulmuştur. Kitabın gözlemler ve görüşmeler temelinde oluşturulan asıl iskeleti ise bu satırların yazarı tarafından Tacikistan'da 07 Ağustos ilâ 06 Eylül 2014 tarihleri arasında yapılan alan araştırmasında şekillenmiştir. Çalışmanın söz konusu dönemde gün ışığına çıkan kısmı alandan elde edilen izlenimlerin günlük olarak kaleme alınmasıyla oluşmuştur. Bu çerçevede mümkün mertebe konunun uzmanı olan katılımcılarla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Üçüncü aşamada ise alanda yapılan gözlemler doğrultusunda yazılan bölümler haricinde okuyucuları Tacikistan hakkında belli bir konu bütünlüğü içerisinde bilgilendirebilmek amacıyla birincil ve ikincil kaynaklara müracaat edilmiştir. Böylece ortaya "anı-inceleme türü" içerisinde değerlendirilebilecek bu eser ortaya çıkmıştır. Bu araştırma her ne kadar temelde bir anıdan yola çıkılarak şekillenmiş olsa da yazma aşamasında ciddi ve özverili bir şekilde

yapılan araştırmaların bu kitabın okuyucuyla buluşmasında önemli bir katkısı olmuştur. Bölümlerin hazırlanmasında okuyucunun Tacikistan'ı mümkün mertebe bütün yönleriyle tanınmasına dikkat edilmiştir.

Neden Tacikistan üzerine böyle bir çalışma kaleme alındığı hususuna gelince, Türkçe yazında genelde Orta Asya Türk cumhuriyetleri (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan) özelde de Tacikistan üzerine yeterli bilimsel çalışmalar yapıldığını söylemek mümkün değildir. Kazakistan üzerine bazı çalışmalar yapılmış olsa da bunlar niteliksel ve niceliksel açıdan yetersizdir. Tacikistan üzerine yeterli bilimsel araştırma yapılmamasının temel nedeni bu ülkenin Farisi bir dile sahip olmasından dolayı diğer Orta Asya ülkelerine nazaran Türkiye'de yapılan akademik çalışmaların dışında tutulmasıdır. Hâlbuki Türkistan'ın doğal bir parçası olan Tacikistan ve Tacikler diğer Türk halklarının meydana getirmiş olduğu uluslararası kuruluşlara mutlaka dâhil edilmelidir. Hatırlanacak olursa Tacikistan toprakları (Doğu Buhara) Türkistan bağımsızlık mücadelesinin merkez üssü durumundaydı.

Orta Asya ülkelerinin ekonomik, sosyal ve siyasal durumları üzerine yayınlanmış kitaplar ve makaleler genellikle İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi Batı dillerinde yazılmıştır. Bu konuda Türkçe olarak yazılmış matbuat eksikliğinin en önemli nedeni ise Türkiye'de Orta Asya ülkelerini siyaset bilimi uluslararası ilişkiler nokta-ı nazarından araştıran akademisyenlerin yetersiz oluşlarıdır. Çünkü Türkiye'de "alan uzmanlığı" denilen bilimsel yetkinlik ilgili akademisyenlerin çalıştıkları bölgeleri veya disiplinleri siyaset gündemine kurban etmeleri ve alan çalışmalarından kopuk olmaları yüzünden tam olarak inkişaf edememiş durumdadır. Örneğın, 1990'lı yıllarda Türkiye'de birçok akademisyen Orta Asya çalışmalarına odaklanmış iken, 2000'li yıllarda ülkenin dış politikasının Orta Doğu ve Balkanlar'a yönelmesiyle birlikte söz konusu akademisyenler siyaset gündemine yakın olabilmek için son anılan alanlarda araştırma yapmaya başlamışlardır.

Ayrıca Türkiye’de yapılan Orta Asya araştırmalarının alan çalışmalarından kopuk oluşları ve bu bölgeleri çalışan bilim insanlarının bölge dillerini bilmemeleri ortaya çıkan eserlerin genellikle yüzeysel ve bilimsel derinlikten yoksun olmalarına yol açmaktadır. Diğer yandan Türkçe yazında Orta Asya lkeleri üzerine yapılmış genel çalışmalarda bile ciddi anlamda eksiklikler bulunmaktadır. Ancak bu alanda hiçbir eser vücuda getirilmemiş değildir. Örneğin, Orta Asya ülkelerini genel olarak tanıtan ve editörlüğü Ay-seğl Aydıngün ve iğdem Balım tarafından yapılan “Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri, Türk Dilli Halklar- Türkiye ile İlişkiler” başlıklı alan çalışmasına dayanan eser 2012 yılında Atatürk Kültür Merkezi tarafından okuyucuyla buluşturulmuştur.

Her ne kadar bu çalışma temelde Tacikistan’da yapılan görüşmelere ve gözlemlere dayansa da yazım aşamasında çok sayıda İngilizce, Almanca ve Rusça birincil ve ikincil kaynak kullanılmıştır. Almanca kaynaklar Eylül 2015’te Berlin’de bulunan “Devlet Kütüphanesi” (Staatsbibliothek) ve “Berlin Hr Üniversitesi Doğu Avrupa Enstitüsü” ve “Otto Suhr Siyaset Bilimi Enstitüsü” kütüphanelerinden elde edilmiştir. Ayrıca Tacik akademisyenler ve devlet adamlarının yazmış oldukları kitaplar dikkate alınmıştır. Bu bağlamda Tacikistan tarihi ve siyasetiyle ilgili önemli eserler vücuda getirmiş olan Babacan Gafurov ve İmamali Rahman gibi şahsiyetlerin kitaplarından yararlanılmıştır. Duşanbe’de bulunan araştırma kuruluşları ve üniversitelerle ilgili bölümlerin kaleme alınmasında bu kurumların yöneticileriyle yapılan görüşmeler ve bu kurumların kütüphanelerinde yapılan araştırmalar söz konusu bölümlere veri temin eden önemli kaynaklar olmuşlardır. Örneğin, Duşanbe’de bulunan “Milli Kütüphane” (Kitabhane-i Milli) adlı kütüphanede yapılan çalışmalar veri temin etme bakımından yeri doldurulamayacak bir görev ifa etmiştir.

Elinizde tutmuş olduğunuz bu kitabın Tacikistan zerine daha ileri çalışmalar yapılmasına kapı aralayacağını mit ediyorum. Bu kitabın ortaya çıkmasına çalışmanın yazarı ile görüşmeler yapmak suretiyle katkıda bulunan şahıslara (gazeteci, bürokrat,

eğitimci, siyasetçi vb.) teŖekkürü bir borç bilirim. Özellikle DuŖanbe’de yaŖayan birçok seçkinin iletişim bilgilerini vermek suretiyle görüşmelerin daha hızlı bir Ŗekilde yapılmasına önemli bir katkı yapmış olan DuŖanbe Ŗark Enstitüsü Müdür Yardımcısı Muzaffer Alimov Bey’e minnettar kaldığımı belirtmeliyim. Bu kitabın ortaya çıkmasını sağlayan alan çalışmasının finansmanı yazarın yapmış olduğu bireysel fedakârlıklarla kendi aile bütçesinden sağlanmışır. Bu bağlamda Türkiye’deki gerçek akademisyenlerin yapacakları alan araŖtırmalarına finansal destek veren fonların oluşturulması gerektiği belirtilmelidir. Verilecek burslar bu araŖtırmaları yapmak isteyen kimselerin bilimsel ve dilsel yeterliliklerine bakılarak dağıtılmalıdır. Yoksa bilimsel araŖtırma bursları yetersiz ve ilgisiz akademisyenlere dil öğrenme gerekçesiyle verilerek çarçur edilmemelidir. Kaldı ki bu bursları ahbap-çavuş ilişkisiyle almaya hak kazanan birçok sözde akademisyen dil bile öğren(e) meyerek devletin vermiş olduğu maddi desteği beyhude yere heba etmektedir.

Bilim dünyasına hayırlı olması dileğiyle

Doç. Dr. Fahri TÜRK

Edirne, Mayıs 2017

07.08.2014, Perşembe

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Duşanbe Havaalanı'na indim. Sadece iki uçak inmesine rağmen SSCB döneminden kalma küçük ve köhne bekleme salonunda pasaport kontrolü için bir saatten fazla beklemek zorunda kaldım. Yanı başımızdaki gişede bekleyen genç insanlar dikkatimi çekti. Daha sonra öğrendiğime göre bizden biraz önce alana Moskova uçağı inmişti ve sırada bekleyen gençler Tacikistan'dan Rusya'ya çalışmaya giden insanlardı. Yurtdışında yaşayan Taciklerin havale ettikleri dövizler Tacikistan Gayri Safi Milli Hasılasının yüzde kırkını oluşturmaktadır. Kadınlar ülkedeki işçi göçünden ciddi anlamda etkilenmektedirler.

Daha sonra TİKA görevlisi Nazım Aksoy beni kalacağım eve yerleştirdi ve birkaç saat dinlendikten sonra Türkiye'de iken sözleştiğim Zühre Halimova ile görüşme yapmak için Vefa Center denilen iş merkezine giderek "Tacikistan'da kadınlar etnik gruplar ve bağımsızlıktan sonra dil meselesi üzerine" verimli bir sohbet gerçekleştirdim. Öğleden sonra "Rahat" adlı kafede oturarak bir sonraki gün ve hafta görüşeceğim kişilerden randevu aldım. Amacım Tacikistan'da kalacağım dört haftalık süre zarfında mümkün mertebe çok sayıda seçkinle görüşebilmektir.

Duşanbe diğer Orta Asya başkentleriyle kıyaslandığında oldukça yeşil ve küçük bir şehirdir. Burası eski Sovyet coğrafyasındaki birçok şehir gibi Rus şehirciliğinin ve mimarisinin derin izlerini taşımaktadır. Ancak Duşanbe'yi ilk etapta Moldova'nın

başkenti Kişinev'e benzettiğimi belirtmeliyim. Şehrin ana bulvarı Tacikistan'ın önemli şairlerinden Ebuabdullah Rudaki'nin¹ (860-941) adını taşımaktadır. Bu bulvar birçok meydana ve parka açılmaktadır. Taciklerin büyük çoğunluğu dış görünüş bakımından Türklere benzemektedir. Tacikistan'da kadınlar rengârenk geleneksel giysileriyle diğer Orta Asya ülkelerinin kadınlarından daha farklı bir görünüm arz etmektedirler. Bu şehirdeki ilk günümde Batılı tarzda modern giyimli kadınlara pek rastlamadığımı söylemeliyim.

Tacikistan

Orta Asya ülkeleri içerisinde en küçük yüz ölçüme (yüz kırk üç bin yüz kilometrekare) sahip olan Tacikistan'ın nüfusu 2014 yılı itibarıyla sekiz milyon civarında tahmin ediliyordu.² Tacikistan'ın kuzeyde Kırgızistan (sekiz yüz yetmiş kilometre), kuzey ve batıda Özbekistan (bin yüz altmış bir kilometre), güneyde Afganistan (bin iki yüz altı kilometre) ve doğuda Çin (dört yüz on dört kilometre) ile sınırı bulunmaktadır. Yüzölçümünün yüzde doksandan fazlası dağlık olan Tacikistan topraklarının yarısından fazlasını Alay ve Pamir dağları kaplamaktadır. Ülkenin en yüksek tepesi önceki adı "Komünizm Zirvesi" olan "İsmail Samani Zirvesi" (yedi bin dört yüz doksan beş metre) adlı yükseltidir. Diğer bir zirve ise yedi bin yüz otuz metre yüksekliğinde önceleri "Lenin Zirvesi" olarak anılan "Bağımsızlık Zirvesi"dir. Diğer yandan Fedçenko buzulu dünyanın kutuplarda yer almayan en büyük buzulu konumundadır. Tacikistan'ın en önemli gölü Karaköl'dür. Birçok nehrin bulunduğu Tacikistan'da ülkeyi sulayan en önemli nehirler Ceyhun (Amuder-

¹ Tacik edebiyatının babası olarak görülen Rudaki hakkında ayrıntılı olarak "edebiyat" başlıklı bölüme bakılabilir.

² Tacikistan'ın nüfusu 2010 yılında yapılan nüfus sayımına göre yedi milyon beş yüz altmış dört bin beş yüz iki olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun altı milyon üç yüz yetmiş üç bin sekiz yüz otuz dördü Taciklerden, geriye kalan bir milyon yüz doksan bin altı yüz altmış sekizi ise diğer halklardan oluşmaktadır. Bu gruplar genel nüfus içindeki yoğunluklarına göre; Özbekler (dokuz yüz yirmi altı bin üç yüz kırk dört), Kırgızlar (altmış bin yedi yüz on beş), Ruslar (otuz dört bin sekiz yüz otuz sekiz) ve Türkmenler (on beş bin yüz yetmiş bir) şeklinde sıralanmaktadır. 1989 ve 2000 yıllarında yapılan nüfus sayımları karşılaştırıldığında, Tacikler dışındaki diğer etnik grupların nüfuslarının sürekli olarak düştüğü görülmektedir.

ya), Seyhun (Sırıderya) ve Vahş'tır. Karasal kıta ikliminin hüküm sürdüğü Tacikistan'da bölgesel yağış ve sıcaklık farklılıkları büyüktür. Söz gelimi Vahdet (Kafirnihan) bölgesine çok az yağış düşerken, Fedçenko buzullarının yer aldığı coğrafya ülkenin en fazla yağış alan yerleri arasındadır.

Tacikistan idari olarak dört vilayete ayrılmıştır. Bu vilayetler; Duşanbe şehri ve merkeze bağlı bölgeler, Soğd Vilayeti (Hoçent), Hatlon Vilayeti (Kurgantepe) ve Dağlık Bedeşan Özerk Bölgesi (Horog) şeklindedir. Bu vilayetler hem coğrafyaları hem de insanların refah ve yaşam düzeyleri bakımından birbirinden farklılaşmaktadır. Tacikistan Anayasası'nın yedinci maddesi Dağlık Bedeşan'ın otonom statüsünü belirlemektedir. Bu bölgenin 1999 yılından bu yana kendi anayasası ve kısıtlı bir yasama organı bulunmaktadır. Resmi dilin Tacikçe olduğu bu bölge öteden beri İsmailî inancına sahip olan Pamir halklarının yaşadıkları yerdir.³

Şehirler

Nüfusunun yaklaşık olarak yüzde yetmiş beşi kırsal kesimde yaşayan Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'dir. Bunun haricinde Hoçent, Kulap, Kurgantepe ve Horog gibi önemli şehirler bulunmaktadır. Ülkenin batısında Hisar ve Tursunzade gibi şehirler yer almaktadır. Bu şehirlerden ayrıca bahsedileceği için burada bunların dışındakileri ele alacağım.

Duşanbe'nin doğusunda yer alan Karategin ve Raşt vadilerinde; Feyzabat, Ab-ı Garm, Garm, Tacikabat, Jirgatal ve Tavildere gibi yerleşim yerleri bulunmaktadır. Garm bölgesi iç savaş döneminde şiddetli çatışmaların yaşandığı bir yer olarak sivrilmiştir. Burada Sovyet döneminden kalma Ab-ı Garm Sanatoryum'u meşhurdur. Tacikabat'ta "Mezar-ı Fethabat" ve "Hz. Pir Pustin" adında iki adet evliya mezarı vardır. Bu bölgede Tacik-Kırgız sınırına varmadan önceki son kasaba ise Jirgatal'dır.

³ Dağlık Bedeşan hakkında ayrıntılı olarak bu çalışmada yer alan aynı başlıklı bölüme bakılabilir.

Tacikistan Cumhuriyeti 1929 yılında "Tacik" adıyla tarih sahnesine çıkmış olan Tacikistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin devamı olarak görülmektedir. Ancak Taciklerin bir millet olarak devlet kurma gelenekleri Samani İmparatorluğu'na kadar geri götürülebilmektedir. Samanilerin kurmuş oldukları bu devlet, bağımsızlıktan sonra başlayan millet inşa etme sürecinde ve milli tarih yazımında temel mesnet noktası olarak önemli bir rol oynamıştır. Özellikle bu devletin yükselme devri hükümdarı olan İsmail Samani, Tacik milletinin atası olarak önemli tarihi bir şahsiyet olarak öne çıkarılmıştır. Bundan dolayı başta başkent Duşanbe olmak üzere Tacikistan'ın bütün önemli şehirlerinde bu hükümdarın heykelleri bulunmaktadır.

Elinizde tutmuş olduğunuz "anı-inceleme türü" içerisinde değerlendirilebilecek bu eser, kitabın müellifinin 2012 yılından bu yana yürütmüş olduğu uzun, yorucu ve titiz bir akademik alan araştırmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Okuyucuları Tacikistan hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirmek amacıyla alanda yapılan gözlemler ve görüşmeler doğrultusunda yazılan bölümler haricinde konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla birincil ve ikincil kaynaklara müracaat edilmiştir.